

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 175 КК УКРАЇНИ (XIV – ПОЧАТОК XVIII СТОЛІТТЯ)

О.М. Олейнічук

*здобувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

Постановка проблеми. Малодослідженість витоків кримінальної відповідальності за не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат у період з XIV ст. та до початку XVIII ст., зумовлює необхідність пошуку історичних передумов розвитку зазначеної відповідальності на території нашої держави у вказаний період та визначає актуальність цієї роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Починаючи лише з кінця XIX століття певні спроби проаналізувати історичні передумови виникнення зазначеної вище відповідальності були зроблені В.В.Топчієм у його дисертації, присвяченій кримінально-правовій характеристиці даного виду злочину [3]. З наведеного випливає, що період з XIV ст. та до початку XVIII ст. не був охоплений цим дослідженням.

Суттєвий внесок у дослідженні питань кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст.175 КК України, зокрема зробили: П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, С.Я. Лихова, Є.І. Соктоєва, А.В. Тарасенко, Є.В. Шевченко та ін.

Мета статті полягає у дослідженні історичних передумов розвитку кримінальної відповідальності за не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат у період з XIV ст. та до початку XVIII ст.

Основні результати дослідження. Основним Законом нашої держави передбачено, що право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом (ч. 7 ст. 43 Конституції України), а також, що громадяни мають право на соціальний захист (ст. 46 Конституції України) [1]. У ст. 1 КК України закріплено, що завданням Кримінального кодексу України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності тощо [2].

Перед тим, як розпочати дослідження даної роботи, звернемося до етимології понять, що використовуються у її назві. Це продиктовано заради уникнення різночитання термінів, які позначені в її найменуванні. Для правильного розуміння такого словосполучення як «історичні передумови розвитку», насамперед наведемо визначення його складових у такому значенні, як їх дає «Великий тлумачний словник сучасної української мови» В.Т.Бусела. Почнемо з поняття «розвиток», яке означає процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [4, с. 1235]. Словосполучення «історичні передумови» розглянемо у їх взаємозв'язку. Врахувавши зазначене, «історичні» – в основу змісту якого покладено факти, події з історії [4, с. 506]; «передумови» – попередня умова існування, виникнення, діяння і т. ін. чого-небудь [4, с. 909]. Таким чином, ми будемо розглядати такі історичні передумови розвитку зазначеної кримінальної відповідальності, як факти (в т. ч. за-

конодавство відповідного періоду), події з історії, що з попередніх умов існування, виникнення, діяння переходять до іншого, вищого, якіснішого стану. З'ясувавши це перейдемо до самого пошуку історичних передумов розвитку на території нашої держави кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 Кримінального кодексу України.

Враховуючи специфіку суспільного розвитку у досліджуваному періоді, перш за все, розпочнемо пошук історичних передумов розвитку кримінальної відповідальності за невилплату інших, установлених законом, виплат, тобто будь-яких виплат, закріплених законодавством, беручи за основу законодавство кожного відповідного періоду, адже такі поняття як: «заробітна плата», «стипендія», «пенсія» увійшли у вжиток порівняно зовсім недавно. При цьому, ми не ставимо перед собою завдання досліджувати всі без винятку джерела в усьому їх розмаїтті, а лише ті, які історично склалися, і є пам'ятками національного правотворення, які були найбільш використовувані на території сучасної України, на нашу думку, будуть корисними щодо пошуку витоків зазначеної кримінальної відповідальності.

Досліджуваний нами період в історії має назву «Козацька ера». Цей період характеризується застоєм до XIV ст., що пов'язаний з навалою Батия і наступними вторгненнями військ Золотої Орди на наші землі [5, с. 58]. Насамперед необхідно знати, які джерела права діяли в зазначений історичний період. Це ми можемо зробити, користуючись методом виключення частини з цілої сукупності, спираючись при цьому на законодавчі й історичні джерела, і називати при такому аналізі ті нормативні акти, які не діяли на території нашої держави. До них належать: Судебник 1497 року [7, 1-520], Судебник 1550 року [7, 1-520], Акти місцевого управління «Стоглав» [7, 1-520], Акти Земських зборів [8, 1-512], Законодавство про правовий статус населення, Законодавство про державний лад [9, 1-512]. Але, слід зазначити, що в цей період на території сучасної України діяв Артикул військовий (законодавство періоду розвитку абсолютизму) [10, 1-528]. Взагалі, з XIV по XVIII століття в праві України діяла велика кількість джерел, які мали різне походження, неоднакову форму і відрізнялися різним змістом та історичним значенням [11, 23]. Що в свою чергу також значно ускладнить пошук зазначених витоків.

Для з'ясування, які ж саме діяли джерела права у даний період на теренах нашої держави, і які з них були найвпливовіші, звернемося до історії і з'ясуємо у складі якої держави або держав перебували на той час більшість земель сучасної України. Зокрема, автори підручника «Історичне джерелознавство» [13, с. 5] зазначають, що неперевершеним зразком подвижницької праці в царині джерелознавства, пошуку, збирання, дослідження і публікації джерел є діяльність учня В. Антоновича, найвидатнішого українського історика М. Грушевського, творця першої документальної історії українського народу – багатотомника «Джерел до історії України-Руси». У наступних працях відомих істориків, у тому числі і М.С. Грушевського [14; 15; 16; 17], та інших сучасних наукових працях науковців України та Росії [28; 29; 30; 31; 32; 33] ми знаходимо, що українські землі у XIV-XVI ст.ст. входили до складу Великого князівства Литовського, яке сучасники називали Литовсько-Руською державою.

У зазначеній державі, спершу серед джерел права найбільш важливе місце належало «Руській Правді». Її норми були покладені в основу інших джерел пра-

ва. «Руська Правда» вплинула на подальший розвиток литовського і польського законодавства [23, с. 113]. Результати аналізу зазначеного документу, в межах пошуку зазначених витоків, були предметом обговорення на секційному засіданні Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми юридичної науки 2010», що проходила 26 листопада 2010 р. в ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ.

Як зазначає П.П. Музиченко, велике значення в правовій системі Литовсько-Руської держави мали збірники законодавства. Першим таким збірником був Судебник Казимира IV 1468 р. [23, с. 119]. З його текстом та коментарями до його статей ми знайомимосся у М.Ф. Владимирського-Буданова [24, с. 35-45], де він зазначає про явне наслідування Судебником норм «Руської Правди» і, відповідно, про його близьку подібність до неї. Наведене означає, що цей правовий документ є продовженням законодавчої традиції, що склалася у Київській Русі. Цікавий Судебник Казимира IV 1468 р. тим, що цей документ містить в основному статті присвячені карному праву та процесу. Аналіз 25 статей Судебника показує, що на відміну від зазначених вище редакцій «Руської Правди», він не містить норм щодо оплати праці та інших відповідних соціальних виплат і гарантій. Наприклад, у ст. 25 Судебника зазначено лише про обов'язок лагодити мости тими, хто їх і раніше ремонтував та про грошову відповідальність за загибель коня або його зламану ногу на такій ділянці [24, с. 45]. В подібних же статтях «Руської Правди» (ст. 43) «Короткої Правди» [6, с. 49; 12, с. 5] та ст. 97 її Пространної редакції [6, с. 71; 6, с. 118] або у відповідній ст. 91 [12, с.17]) закріплювався «Урок мостикам», що саме передбачав та законодавчо гарантував оплату праці за ремонт та будівництво мостів.

Розвиток економіки і культури Великого князівства Литовського викликав нагальну потребу приведення в єдину систему правових норм, що входили в загальноземські й обласні привілеї, і створення єдиного для всієї держави права. Так, протягом шістдесяти років (1529 – 1588) литовський уряд тричі проводить кодифікацію права. В епоху, коли видані закони сторіччями залишалися в силі, це було видатним явищем. У результаті кодифікації права були прийняті три статuti Великого князівства Литовського [23, с. 119]. Нам відомі Статuti Великого князівства Литовського, що в перших редакціях приймалися староруською мовою, близькою до української і білоруської у 1529, 1566 та 1588 рр. та які вперше перекладені на українську мову у наступних працях [18, 19, 20, 21]. Історично так склалося, що Статут 1566 р., на відміну від Литви та Білорусі, на українських землях діяв і після прийняття Статуту 1588 р.. Адже, за Люблінською унією 1569 р. українські землі вийшли зі складу Великого князівства Литовського. Брацлавське, Волинське і Київське воєводства були приєднані до Польської держави. При цьому, за ними збереглося діюче тут до інкорпорації право, тобто Статут 1566 р. Завдяки тривалому застосуванню цього збірника законів на українських землях він отримав назву «Волинський» та відрізнявся тільки тим, що в ньому був відсутній розділ II – «Про оборону земську», оскільки прийняття норм, які регулювали цю оборону, стало виключною прерогативою Речі Посполитої [19, с. 7]. Але з часом норми Третього Статуту поступово витісняють норми Статуту 1566 р. і відбувається це стихійно, без будь-яких вказівок на те польського уряду. Норми Статуту 1588 р. застосовувалися у тій частині України, яка у XVII ст.

була приєднана до Московської держави, а також і на тих українських землях, які продовжували залишатись у складі Польщі. Тільки 25 червня 1840 р. указом Сенату було скасовано дію Статуту 1588 р. на території Київської, Подільської і Волинської губерній. На Лівобережній Україні 15 квітня 1842 р. імператорським указом були затверджені «15 поглядів Державної Ради про різні права і установи Малоросії», які фактично ліквідували тут дію Третього Статуту. Таким чином, загальноросійське законодавство остаточно витіснило Статут 1588 р. з території України [20, с. 14-15].

Особливе місце у дослідженнях українських радянських вчених посідає проблема застосування норм Статуту 1588 р. на українських землях після Визвольної війни 1648-1654 рр. Ряд науковців звертає увагу на те, що захоплення звичаєвим правом, яке було характерним для років Визвольної війни, досить швидко минуло, і, починаючи з другої половини XVII ст., судова практика знову повернулася до застосування Статутів [21, с. 5].

Необхідно зазначити, що поділ на галузі права почав застосовуватися тільки з середини XIX ст. Основою системи права періоду, що розглядається, був поділ права на публічне і приватне. Кримінальні норми зливалися як з публічним, так і з приватним правом [18, с. 32]. Отже, для пошуку відповідних витоків зазначеної кримінальної відповідальності ми з впевненістю можемо звернутися до редакцій Статутів Великого князівства Литовського.

Так, ст. 22 розділу першого «Про персону господарську» Статуту 1529 р. було закріплено зберігати у недоторканності звичаї, що здавна встановлені щодо забезпечення «гінців», які беруть участь у ремонті та будівництві нових мостів, замків та доріг. У Статуті 1566 р. в Артикулі 24 «Про звільнення від нових платежів і підвод, крім здавна встановлених, і теж на дорогах» розділу третього «Про вольності шляхетські і про примноження Великого князівства Литовського» також зазначається про таке ж забезпечення послів та гінців щодо ремонту і будівництва мостів та замків, хоча вже в дещо доопрацьованому вигляді. Цікавим є те, що хоч і схожі норми Статуту 1588 р. у порівнянні зі Статутом 1566 р. все ж таки зазнали певних змін, наприклад, в Артикулі 29 «Про звільнення від платежів нових, від підвід, будування замків і зведення мостів, так теж і про постій у дорозі» розділу третього «Про вольності шляхетські і про примноження Великого князівства Литовського», зазначається про обов'язок для певної категорії міщан і підданих забезпечувати підводами і стаціями послів і гінців, які беруть участь у ремонті доріг та мостів згідно зі своїм звичаєм. Нововведенням зазначеного артикуля стало те, що вказані вище ремонт та будівництво мають бути оплачені з мит нововведень, що зазначаються в особливій постанові, яка буде підтверджена сеймовою конституцією. При цьому буде звільнено від відповідних робіт підданих шляхетських та встановлено відповідальність за примушування їх до такої роботи. Отже, розглянуті норми Статутів Великого князівства Литовського на відміну від «Руської Правди» не деталізують розмір оплати за таку роботу, а лише посилаються на встановлений здавна звичай. Так як, відповідна оплата досить тривалий час до прийняття зазначених Статутів регулювалася статтями «Руської Правди», то можемо стверджувати, що відповідні норми «Руської Правди» і є тими стародавніми звичаями, які не одне століття гарантували оплату за роботу зазначеним чиновникам, майстрам та найманцям.

Статут 1529 р., також як і «Пространна Правда», але дещо в іншій формі захищав закупа щодо оплати його праці. Розділом одинадцятим «Про головщини людей путних, селян і паробків» ст. 7 «Про залік закупам суми в рахунок боргу за відпрацьований час» передбачалося, що «якби хто узяв як закуп селянина або селянку не домовився з ними про розмір присівка або про те, за яку суму буде зараховуватися рік роботи, то з належної суми грошей має бути вираховано селянину п'ятнадцять грошей за рік, а жінці десять грошей» [18, с. 282]. У ст.ст. 59 та 60 «Пространної Правди» [6, с. 68] або в аналогічній, ще нероз'єднаній у Н.В. Калачова ст. 55 [12, с. 13] ми зустрічаємо певні гарантії одержання найманим працівником, у нашому випадку закупом, обумовленого заробітку, що полягало у законодавчому закріпленні повернення закупа заробленого ним доходу, який був зайво вилучений у нього його господарем (паном) та сплати йому як потерпілому винагороди (штрафу) у розмірі 60 кун. У коментарі до ст. 60 зазначено [6, с.104], що ця стаття (як і ст.59) прагне обмежити сваволю пана в розрахунках із закупом: одержавши з закупа велику плату, пан зобов'язаний повернути йому зайве і карається продажем. У зазначеній статті за таку обіду, окрім повернення відповідних кун, положено було йому заплатити 3 гривні продажі. Стверджується [6, с. 22], що продажі, є цілком визначеними карними санкціями і які були включені у типові кримінально-правові норми ще з часів Короткої редакції «Руської Правди». Слід зазначити, що закуп (у списках Пушкінської і Карамзінської груп) закупний (найманець) означає феодално-залежний селянин [6, с. 103], а найманець (від слова найм – грошова плата за працю) – інше значення закупа, пов'язане, імовірно, із грошовою формою купи [6, с. 105]. Як бачимо, Пространна редакція «Руської Правди» захищала найманого працівника (закупа) від сваволі роботодавця (пана, господаря тощо) та створювала певні гарантії в отриманні цим працівником належного йому доходу встановлюючи при цьому роботодавцю кримінальну відповідальність за таку невилплату. Отже, на від м'ну від розширеної редакції «Руської Правди», пан або господар за зазначеною статтею Статуту 1529 р. вже не несуть кримінальної відповідальності, а лише мають обов'язок заплатити закупа за рік роботи: визначену Статутом суму грошей, при умові, що не було іншої домовленості.

Ст. 7 «Про виплату судових зборів» розділу шостого «Про суддів, аби правом писаним судили, а якби інакше судив, як має покараний бути» Статуту 1529 року встановлювала, що воевода, староста і в'рядники судових зборів не повинні брати більше, ніж десяти грош від присудженої суми, а від маєтку – скільки він буде коштувати в залежності від його цінності, а від землі – рубль [18, с. 246]. Отже, зазначений Статут, як і найдавніша пам'ятка законодавства «Руська Правда», що діяла на території сучасної України з XI століття, не тільки обмежував суддівське свавілля при стягненні судових зборів, але певним чином гарантував оплату праці зазначеній категорії чиновників.

Статути 1566 та 1588 рр. у четвертих розділах, що мають відповідні назви «Про суддів та про суди» та «Про суди і про суддів», містять артикулі щодо оплати відповідної праці судді, підсудку, писарю та возному. В Статуті 1566 року це артикул 3, що має назву «Про пересуди і доходи судді, підсудка і писаря» [19, с. 296] та артикул 5 – «Справа і повноваження возного» [19, с. 297]. Про значимість на той час врегулювання оплати суддям, також свідчить те, що поправи статутіві, а саме: Конституція Варшавського сейму 1578 р. містить артикул 15, який має навіть

відповідну назву «Оплата суддів» [19, с. 428]. Статут 1588 року має такі відповідні артикулі: 5 – «Устава про пересуди і пам'ятне судді і підсудку, також вряду гродському і іншим врядикам нашим» [21, с. 118], 6 – «Устава прибутків писарям земським і гродським, і про позови писарю в його справі, також іншим врядикам і також [у справах] проти врядикив» [21, с. 118] та 10 – «Про прибутки або платню возному» [21, с. 123]. Для ясності додам, що посада возного була впроваджена у ході судової реформи 1564-1566 рр. Возні замінили у пореформених судах діцьких, вижив, тивунів, мечників та інших судових чиновників, які були відомі руським судам ще з часів «Руської Правди» [21, с. 398]. В артикулах 14 та 15 цього розділу, зазначено, що розмір судової платні в недержавних судах був таким самим, як і у судах державних. Види судової платні також співпадали із видами судової платні у державних судах [21, с. 401].

Важливим для подальшого нашого дослідження є те, що в зазначених вище Статутах у тих же четвертих розділах, містяться схожі артикулі відповідно 47 [19, с. 317] та 69 [21, с. 173], що мають однакову назву «Про міщан права магдебурзького». Зміст цих артикулів полягає в тому, що в разі не вирішення добровільно справи щодо таких міщан згідно магдебурзького права справа повинна була розглядатися у суді земському повітовому відповідно до вчинку, закону і Статуту земського. Зазначене свідчить про те, що Статуту мали вищу юридичну силу і їх дія поширювалася на міста з магдебурзьким правом. Слід додати, що згідно дослідження А.П.Ткача на території України окрім названих Статутів та збірників Магдебурзького права діяли і його галузі – Хельмінського права [11, с. 29]. Також він зазначає, що на Україні не було і двох міст, які б користувалися однаковою мірою Магдебурзьким і Хельмінським правом [11, с. 29].

У розділі третьому Статуту 1588 р. «Про вольності шляхетські і про пригноблення Великого князівства Литовського», ми вперше зустрічаємо артикул, що встановлює оплату, подібну на сучасне відшкодування витрат за відрядження, а саме: проїзд та добові. Це є артикул 7, що має назву: «Про гроші стравні послам земським, відправляючи їх на сейм вальний» [21, с. 87]. Артикул визначає суму грошей, яку отримував кожен депутат від повіту і воеводства, відправляючись на великий вальний сейм. Ці гроші призначалися для проїзду і харчування. Цікаво, що норма артикула враховує можливу інфляцію. Артикул вимагає також від депутатів вчасного приїзду на сейм і на головний з'їзд [21, с. 379].

У розділі дев'ятому «Про підкоморіїв у повітах і про права на землю, про границі і про межі» Статуту 1588 року є ще один цікавий для нас артикул 9 «Про прибутки підкоморія і про книги його» [21, с. 245]. Артикул докладно регламентує розмір платні підкоморію за вчинені дії з підготовки і проведення судового розгляду земельного спору [21, с. 465].

На певній території України, в певний історичний період, окрім досліджених, діяли й інші правові системи, які, зокрема, виділяють у своїх роботах Матвійчук В.К. [5] та Музиченко П.П. [23]. Ці джерела, на нашу думку, досліджувати немає сенсу, адже вони охоплювали значно меншу територію, кількість населення та мали менший вплив на національне правотворення.

Іншим важливим нормативним документом, що діяв на території сучасної України у цей період є Артикул військовий (законодавство періоду розвитку абсолютизму), який вперше був виданий у 1715 р., стосувався армії і переважно

містив норми кримінального права [9, с. 314-389]. Військові артикули без значних змін діяли для військ у воєнний час до 1812 р. (до видання Польового карного кодексу 1812 р.), а в мирний час – до 1839 р., тобто до видання Військово-карного статуту [9, с. 320]. У главі восьмій (назва на рос. «О корму и жалованье») в артикулі 66 можна знайти саме витoki зазначеної нами кримінальної відповідальності, а саме: «Никто да не дерзает отнюдь от подчиненных своих жалованье, плату, провианту, платье и прочее, что оным дается, удержать и оных в том обижать. Также и мундирные деньги, и инья полковья иждивения со излишеством более вычитать, как учреждено. В противном случае оный равным наказанием, как выше помянуто, наказан будет» [9, с. 339-340]. Зазначена відповідальність полягала в позбавленні винного офіцера чину без звільнення зі служби та в подальшому заслання його на галеру або покарання смертю «як злодій живота позбавлений буде». В коментарі до артикулів 65-66, зокрема зазначається, що це нові склади військових посадових злочинів, раніше російському законодавству не відомі [9, с. 371].

Висновок. Отже, вивчивши все розмаїття найбільш використовуваних на території сучасної України джерел права XIV – початку XVIII ст., можна зробити висновок, що у зазначеному періоді, так як і в попередньому (X–XIV ст.), продовжує законодавчо встановлюватися оплата праці тих чиновників, які, як правило, не були задіяні в натуральному господарстві, і які виконували специфічні державні функції. Але важливим результатом нашого дослідження є те, що Пространна редакція «Руської Правди» захищала найманого працівника (закупа) від сваволі роботодавця (пана, господаря тощо) та створювала певні гарантії в отриманні цим працівником належного йому доходу встановлюючи при цьому роботодавцю кримінальну відповідальність за таку невивплату. Ст. 7 «Про залік закупам суми в рахунок боргу за відпрацьований час» розділу одинадцятого Статуту 1529 р. також гарантувала оплату праці селянину або селянці за рік роботи, але, згідно цієї статті, пан або господар вже не несли кримінальної відповідальності за таку невивплату. Не менш цікавим є для нас прийнятий Петром I у 1715 р. Артикул військовий, в ньому 66 артикулі гл. 8 (назва на рос. «О корму и жалованье»), що передбачав кримінальну відповідальність за невивплату чи недоплату, а також за затримку офіцерами своїм підлеглим «жалованья», провианту та іншого, що їм передбачалося.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року // Урядовий кур'єр від 13.07.1996. – №129-130.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III // Голос України від 19.06.2001. – №107.
3. *Топчій В.В.* Кримінально-правова характеристика невивплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України): дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Топчій Василь Васильович. – К., 2009. – 271 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
5. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження). – К. : Азимут-Україна, 2005. – 464 с.

6. Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. – Т. 1. Законодательство Древней Руси. – М.: Юрид. лит. – 1984. – 432 с.

7. Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. – Т. 2. Законодательство периода и укрепления Русского централизованного государства. – М.: Юрид. лит., 1985. – 520 с.

8. Российское законодательство X-XX веков. В девяти томах. – Т. 3. Акты Земских соборов. – М.: Юрид. лит., 1985. – 512 с.

9. Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. – Т. 4. Законодательство периода становления абсолютизма. – М.: Юрид. лит., 1986. – 512 с.

10. Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. – Т. 5. Законодательство периода расцвета абсолютизма. – М.: Юрид. лит. – 1985. – 528 с.

11. *Ткач А.П.* Історія кодифікації дореволюційного права України. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1968. – 170 ст.

12. *Калачов Н.* Текст Русской Правды на основании четырех списков разных редакций / Н. Калачов. – 4-е изд., без изм. – СПб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1889. – VI, 51 с.

13. Історичне джерелознавство: підручник / [Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін.] – К.: Либідь, 2002. – 488 с.

14. *Грушевський М. С.* Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн.: Репринтне видання (Львів – Київ, 1898 – 1936 рр.) / М. С. Грушевський; [ред. кол.: П. С. Сохань (голова) та ін.]; Національна Академія наук України, Археографічна комісія, Інститут української археографії, Інститут історії України, Гарвардський університет, Український науковий інститут, Альбертський університет, Канадський інститут українських студій, Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика. – К.: Наукова думка, 1991 – (Пам'ятки історичної думки України).

Т. IV: XIV – XVI віки – відносини політичні. – 1993. – 544 с.

Т. V: Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV – XVII віків. – 1994. – 704 с.

15. *Дорошенко Д. І.* Нарис історії України: У 2-х т. – Т. 1 (до половини XVII століття). – К.: Глобус, 1992. – 238 с.

16. *Литвин В.* Історія України: (у 3 т.): [затв. МОН України як підручник для студ. ВНЗ] / Володимир Литвин; [відп. ред. В. А. Смолій]. Т. 1: З найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К.: Альтернативи, 2003. – 862, [2] с.

17. *Бойко О. Д.* Історія України: навчальний посібник: [рек. МОН України як навч. посіб. для студ. ВНЗ] / О. Д. Бойко. – 3-тє вид., допов. – К.: Академвидав, 2008. – 687, [1] с. – (Серія «Альма-матер»).

18. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х т. – Т. I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2002. – 464 с.

19. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. – Т. II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 560 с.

20. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. – Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 1 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2004. – 672 с.

21. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. – Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 2 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2004. – 568 с.

22. *Іванов Н. М.* История Литовско-Русского государства в именах и датах (Держава Гедиминовичей): Историко-генеалогическое исследование-обобщение. Книга 1. – СПб.: Книга, 2003. – 300 с.

23. *Музыченко П. П.* История государства и права Украины: учеб. пособие. – 6-е изд., испр. и доп. – К.: Знання, 2008. – 588 с. – (Высшее образование XXI века).

24. Владимирский-Буданов М. Ф. Хрестоматия по истории русского права: Выпуск второй / Сост. М. Ф. Владимирский-Буданов – 3-е изд. доп. – К. : Издание книгопродавца Н. Я. Оглоблина, 1887. – 236 с.

Олейничук О.М. Історичні передумови розвитку на території України кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 175 КК України (XIV – початок XVIII століття)

У статті досліджуються історичні передумови розвитку кримінальної відповідальності за невиконання зарплатної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат у період з XIV століття і до початку XVIII століття.

Ключові слова: історичні передумови розвитку, кримінальна відповідальність, невиконання зарплатної плати, стипендія, пенсія, соціальний захист.

Олейничук А.Н. Исторические предпосылки развития на территории Украины уголовной ответственности за преступление, предусмотренное ст. 175 УК Украины (XIV – начало XVIII столетия)

В статье исследуются исторические предпосылки развития уголовной ответственности за невыплату заработной платы, стипендии, пенсии или других установленных законом выплат в период с XIV столетия и к началу XVIII столетия.

Ключевые слова: исторические предпосылки развития, уголовная ответственность, невыплата, заработная плата, стипендия, пенсия, социальная защита.

Oleynychuk O.M. Historic background of development of criminal liability for the offence under the Article 175 of The Criminal Code of Ukraine (14th – beginning of the 18th century) on the territory of Ukraine

The article analyses the historic background of development of criminal liability for non-payment of wages, scholarships, pensions or other payments established by law over the period from the 14th up to the beginning of the 18th century.

Key words: historic background of development, criminal liability, non-payment, wages, scholarship, pension, social protection.

Стаття надійшла до редакції 04.07.2011.